

بررسی ظرفیت های گردشگری ورزشی در استان خراسان رضوی

مریم بلالی*، کارشناس ارشد دانشگاه حکیم سبزواری

محمد رضا معین فرد، استادیار دانشگاه حکیم سبزواری

محمد رضا حامدی نیا، استاد دانشگاه حکیم سبزواری

ابوالقاسم امیر احمدی، دانشیار دانشگاه حکیم سبزواری

چکیده

در این مطالعه به بررسی ظرفیت های گردشگری ورزشی در استان خراسان رضوی، جهت ارتقا و توسعه ایمن صنعت پرداخته شده است. به همین منظور محدوده‌ی تحقیق استان خراسان رضوی و جامعه آماری مدیران و کارشناسان دخیل در امر گردشگری و ورزش استان (۱۶۴ نفر) انتخاب شدند. تحقیق حاضر از نوع توصیفی تحلیلی می باشد و با توجه به عدم وجود پرسشنامه استاندارد مطابق با اهداف این تحقیق، از پرسشنامه محقق ساخته‌ی استفاده شد که پس از تأیید روایی و پایایی (۷۱ درصد) مورد استفاده قرار گرفت. بر اساس نتایج به دست آمده مهم ترین سازمان در توسعه‌ی صنعت گردشگری ورزشی «سازمان گردشگری و تربیت بدنی» معرفی شد و در بررسی توانمندی ها و پتانسیل های گردشگری ورزشی استان عواملی چون انطباق ساخت فضاها و تاسیسات ورزشی با استانداردهای فنی ملی و بین المللی و کمیت اماکن ورزشی و ظرفیت آن ها در برگزاری رویدادهای استانی و همچنین زیر ساخت های حمل و نقل و ترابری درون شهری و برون شهری از امتیازات ویژه‌ای برخوردار بودند. همچنین در این پژوهش به بررسی اولویت های استان در بخش اماکن ورزشی طبیعی، ورزش های بومی و محلی، ورزش های دارای پتانسیل و پتانسیل های اصلی استان پرداخته شد. در مجموع ۹۴/۲ درصد از پاسخ دهندگان، حمایت و پشتیبانی خود را از برنامه های توسعه گردشگری ورزشی در استان خراسان رضوی اعلام کردند. نتیجه تحقیق حاضر توانمندی ها و پتانسیل های گردشگری ورزشی استان جهت جذب گردشگر ورزشی، متوسط گزارش کرده است. با عنایت به موارد ذکر شده لزوم برنامه ریزی و توسعه گردشگری ورزشی از طریق پتانسیل ها و ظرفیت های شناخته شده منطقه توسط سیاستگذاران و برنامه ریزان استان احساس می گردد.

واژگان کلیدی

گردشگری ورزشی، ظرفیت ها، توسعه، خراسان رضوی، مدیران گردشگری ورزشی

مقدمه:

هم‌زمان با پیشرفت‌هایی که در تمام شئون زندگی انسان روی داده است، ورزش و امور مربوط به تقویت جسم که اثر بسزایی در سلامت روح دارد بسیار گسترش یافته است و افراد بسیاری در سرتاسر جهان در آن اشتغال دارند (خسروی، ۱۳۸۵) و از سوی دیگر صنعت مسافرت و گردشگری به عنوان بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنعت در دنیا به حساب می‌آید (اصفهانی، ۱۳۸۷). روند موجود گردشگری طی دهه گذشته نشان داده اند که گردشگری ورزشی در حال حاضر به عنوان یک بخش بسیار قابل توجهی از بازار جهانی توریست را به خود اختصاص داده است و با رشد قابل توجه آن سازمان جهانی گردشگری معتقد است که گردشگری ورزشی در حال حاضر یک بازار در حال ظهور است (گزارش انجمن ورزشی فیلیپین، ۲۰۰۹). بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال‌زایی، رشد بخش خصوصی و توسعه زیرساخت‌ها می‌دانند (اصفهانی، ۱۳۸۷). لذا گردشگری و جهانگردی هم مانند ورزش بخش مهمی از زندگی مدرن شده است و گردشگران یک منبع اصلی درآمد و اشتغال برای جمعیت منطقه میزبان هستند (باتیک، ۲۰۰۹). طبق آمار منتشره در کشورهای مختلف حدود ۲۰ تا ۳۰ درصد گردشگران، ورزش را دلیل اصلی سفر خود عنوان نموده و بیش از نیمی از سفرهای تعطیلات را، سفرهایی تشکیل می‌دهند که هدف از آن‌ها، ورزش هم هست (معین فرد ۱۳۸۷). بنابراین گردشگری و ورزش دو جزء حیاتی از اقتصاد جهانی هستند که اثرات شگرفی بر جامعه امروز دارند (لی، ۲۰۰۳) هم‌چنین فراتر از یک صنعت، به پدیده‌ای اجتماعی-اقتصادی در سطح جهانی تبدیل شده است. این صنعت سفید بیش از هر زمان دیگر جایگاه خود را به عنوان پدیده‌ای چند بعدی در جوامع بشری باز کرده است و بسیاری از کشورها با سرمایه گذاری فراوان، فواید و اثرات این صنعت را خوب درک کرده و به عنوان منبعی مهم جهت بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی (امری، ۲۰۱۰) و افزایش شهرت و برند سازی مقصد خود در آورده اند (وندزلی، ۲۰۱۱). بر اساس آمار سازمان جهانی جهانگردی ۴۳ درصد از شغل جهان در ارتباط با صنعت گردشگری است، به عنوان مثال از سال ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۵ توریسم ورزشی باعث افزایش سالانه ۱۳ درصدی تولید ناخالص ملی است که ناشی از فعالیت‌های اقتصادی می‌باشد. با توجه به برگزاری مسابقات ورزشی عظیم، بیکاری ۱۹ درصد به صورت سالانه کاهش یافته است (اوانجلیا، ۲۰۰۹).^۱

کشور ایران دارای پتانسیل‌های بالای گردشگری فرهنگی و طبیعی است که به گواهی همه کارشناسان گردشگری داخلی و خارجی از نظر توانمندی‌های گردشگری فرهنگی جزء ده کشور اول و گردشگری طبیعی (اکوتوریسم) جزء پنج کشور اول جهان است (خسروی، ۱۳۸۵) که با توجه به سایر قابلیت‌ها و ظرفیت‌های انسانی، فرهنگی، ورزشی و غیره می‌توان از آن به عنوان کشوری مستعد در توسعه صنعت گردشگری ورزشی نام برد (معین فرد، ۱۳۸۷). تحقیقات انجام شده در این زمینه در سطح سیاست گذاری اشاره به هماهنگی بیشتر در سازمان‌های مسئول برای ورزش و سازمان‌های مسئول برای گردشگری دارند و مشکل اصلی مدیریت گردشگری ورزشی را در اکثر کشورها جدا بودن و مدیریت مجزای دو حوزه گردشگری و ورزش

¹ Battyk 2009² Lee, 2003³ Emery, 2010⁴ Emery, 2010⁵ Evangelia Kasimati, Peter Dawson, 2009

اظهار نمودند (دری و جاگو، ۲۰۰۶^۱) و همچنین جهت شناسایی موانع موثر در توسعه‌ی صنعت گردشگری کشور، عواملی چون مشکلات سازمانی و تشکیلاتی، وجود سازمان‌های موازی در صنعت گردشگری کشور، عدم هماهنگی بین سازمان‌های دست‌اندر کار در صنعت گردشگری به عنوان موانع توسعه‌ی گردشگری کشور معرفی شده است (ناصری، ۱۳۷۵). تحلیل و ارزیابی توانمندی‌ها و منابع نشان‌دهنده‌ی اولین گام مهم در توسعه و مدیریت مقاصد گردشگری ورزشی است (وانجلیا، ۲۰۰۹). لذا تحقیقاتی اشاره به ضرورت شناخت و بهره‌گیری از ظرفیت‌های منطقه به جهت توسعه توریسم ورزشی انجام شده و به بررسی و تشخیص و برآوردن قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها هم‌چون شناخت نقاط قوت و ضعف، سوابق رویدادهای ورزشی، رشته‌های ورزشی با پتانسیل، فهرست کردن اماکن تاسیسات، وضعیت اقامتگاه‌ها می‌پردازد (یاثر و باب، ۲۰۰۶). هم‌چنین موقعیت، مکان، محیط مناسب و آب و هوا به عنوان توانمندی‌ها و پایه‌های اصلی برای توسعه‌ی گردشگری ورزشی بررسی شده است (وید، ۲۰۰۶^۲). تحقیق ناصری (۱۳۷۵) این موضوع را مشخص می‌کند، که اگر از جاذبه‌های اکوتوریستی خود درست استفاده کنیم و آن‌ها را فقط برای بازدید گردشگران ورزشی در نظر نگیریم بلکه با ایجاد فرصت‌های متنوع برای انواع ورزش‌هایی که در این محیط‌های طبیعی انجام می‌شوند می‌توانیم گردشگران ورزشی را به استان‌هایمان جذب و به این وسیله تعداد کل گردشگران و درآمد کل حاصل از گردشگران را افزایش دهیم. معین‌فرد (۱۳۸۷) تحقیق خود را تحت عنوان «وضعیت صنعت گردشگری ورزشی در ایران و ارائه الگوی توسعه‌ی آن» انجام داده و زیرساخت‌ها و اماکن و تأسیسات را از مؤلفه‌های مهم در توسعه‌ی صنعت گردشگری ورزشی کشور معرفی نموده است. همچنین شناخت و بهره‌گیری از ظرفیت‌های جغرافیایی و آب و هوایی به تفکیک استان‌ها و شناخت و بهره‌گیری از ورزش‌های بومی و محلی و برگزاری جشنواره‌های ملی را از مهم‌ترین فعالیت‌های مورد نیاز در بخش شناخت قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها جهت توسعه‌ی صنعت گردشگری ورزشی اعلام نمود. لذا انجام برنامه‌ریزی محلی در سطح منطقه‌ای در خصوص گردشگری ورزشی آن هم به صورت مدیریت واحد و منسجم امری ضروری و لازم است. در حال حاضر شهرها و استان‌ها فضای تجلی قدرت اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و بازوی حرکتی دولت‌ها محسوب می‌شوند. مدیریت و برنامه‌ریزی برای فضاهای شهری و استانی امروزه نیاز به دیدگاه‌های پویا و نظام یافته دارد تا با ابزارها و استراتژی‌های تدوین شده، محرک‌ها شناسایی و در جهت پیشبرد اهداف، تحریک شوند. از جمله محرک‌ها، یافتن پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های استانی در گردشگری و گردشگری ورزشی می‌باشد. همچنین استان خراسان رضوی به دلیل موقعیت، وسعت و داشتن مرزهای مشترک با کشورهای ترکمنستان و افغانستان در زمره‌ی یکی از پرجمعیت‌ترین استان‌های کشور و هم‌چنین به لحاظ اقتصادی جزء استان‌های مهم به شمار می‌رود. تنوع اقلیمی و توپوگرافی با چشم‌اندازهای متفاوت (کوهستان، دشت و بیابان) این استان را تبدیل به یکی از قطب‌های مهم با پتانسیل بالای گردشگری ورزشی در کشور نموده است. در این راستا، پژوهش حاضر به بررسی پتانسیل‌های گردشگری ورزشی از دیدگاه مدیران و کارشناسان، میزان مشارکت سازمان‌ها در امر گردشگری، بررسی توانمندی‌ها در استان در بخش زیرساخت‌های گردشگری، شناسایی پتانسیل‌های اصلی استان در جذب گردشگر ورزشی و بررسی اولویت‌های اماکن ورزشی طبیعی، ورزش‌های دارای پتانسیل و اولویت‌های ورزش‌های بومی و محلی در استان پرداخته شده است. نهایتاً

¹ Deery, Jago. 2006

² Yates, Bob, 2006

³ Weed, 2006

فواید انجام این پژوهش بهره گیری از منافع مختلف فردی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ثابت شده در تحقیقات مختلف است تا مدیران و مسئولین برنامه ریز و سیاست گذار در امور گردشگری و ورزش کشور بیش از پیش به این حوزه توجه و اهتمام نمایند و با همکاری سازمان های موثر به شناخت و توسعه جذابیت های تفریحی و ورزشی و ارتقای زیر ساخت های لازم در استان ها و شهرستان های مختلف بپردازند و گسترش این صنعت را با مدیریت بخشی و منطقه ای آن آغاز نمایند.

روش شناسی

در این تحقیق از روش استقرایی استفاده شده است که شواهد و دلایل به تدریج جمع آوری می شوند. به طوری که هر متغیر جدید نسبت به متغیر قبلی اطلاعات بیشتری را فراهم کند تا جایی که در نهایت به یک نتیجه و یک کل برسد. در این پژوهش، برای توصیف آمار آزمودنی ها از آمار توصیفی و محاسبه شاخص های پراکندگی نظیر میانگین، میانگین رتبه و رسم نمودارها و فراوانی ها و هم چنین برای مقایسه و رتبه بندی پتانسیل ها و عوامل مهم در توسعه گردشگری استان از آمار استنباطی (آزمون ناپارامتریک فریدمن و آزمون ویل کاکسون) بهره گرفته شد. با توجه به ماهیت تحلیلی تحقیق حاضر، برای انجام آن از پرسشنامه به عنوان ابزار تحقیق استفاده شد. به دلیل نبود ابزار استاندارد که با اهداف تحقیق سازگار باشد، پس از مطالعه منابع موجود اقدام به طراحی پرسشنامه، محقق ساخته با ۶۹ سؤال بر اساس مقیاس پنج ارزشی لیکرت در قالب ۹ عامل کلی شد. این پرسشنامه از دو بخش تشکیل شده است که بخش اول شامل سوالات مربوط به ویژگی های فردی و بخش دوم پرسشنامه شامل ۶۹ سؤال است. پرسشنامه مذکور برای تعیین اعتبار بین ۱۲ نفر از اساتید و متخصصین مدیریت ورزشی و گردشگری توزیع پس از دریافت نظرات اساتید و متخصصین، نظرات و پیشنهادهای آن ها در پرسشنامه مقدماتی لحاظ گردید. پس از انجام تحقیق راهنما پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۱ محاسبه و ثبات درونی آن مورد تأیید قرار گرفت.

یافته های تحقیق

استان خراسان رضوی در شمال شرقی ایران واقع شده و چهارمین استان وسیع کشور است با حدود ۱۲۷۶۰۰ کیلومتر مربع مساحت، ۷/۷ درصد از مساحت کشور ایران را شامل می شود. که با کشور ترکمنستان ۵۳۱/۶ کیلومتر و با کشور افغانستان ۳۰۲ کیلومتر مرز مشترک دارد و از جنوب به خراسان جنوبی و از شمال غربی به خراسان شمالی و از غرب به استان های سمنان و یزد محدود می گردد. هم چنین با مرکزیت مشهد، براساس آخرین تقسیمات کشوری که در سال ۱۳۸۳ انجام گرفت دارای ۲۰ شهرستان، ۶۲ بخش، ۶۵ شهر و ۱۵۸ دهستان است. شهرهای آن عبارتند از: درگز، قوچان، کلات، چناران، مشهد، نیشابور، سبزوار، سرخس، فریمان، تربت حیدریه، کاشمر، خلیل آباد، بردسکن، تربت جام، تایباد، خواف، رشتخوار، گناباد، فردوس و مه ولات. براساس نتایج سرشماری در سال ۱۳۸۵ استان خراسان رضوی ۵/۵۹۳/۰۷۹ نفر جمعیت دارد.

در بخش شمالی خراسان رضوی قسمت قابل توجهی از دو رشته کوه کپه داغ هزار مسجد، آلاداغ و بینالود قرار گرفته است. ارتفاعات جنوبی از ادامه کوه های ایران مرکزی شکل گرفته و کوه های سیاه کوه و سرخ کوه را شامل می گردد و از مناطق نیمه خشک و خشک کویری به شمار می رود. اما تحت تاثیر عوامل جغرافیایی

مختلف از تنوع اقلیمی برخوردار است. نواحی مرتفع زمستان‌های سرد و تابستان‌های معتدل و نواحی کم ارتفاع زمستان‌های نسبتاً سرد و تابستان‌های گرم و خشک دارند که به دلیل کمبود ریزش‌های جوی اغلب رودها فصلی هستند هم‌چون اترک، کشف رود، کال شور و شش طراز. هم‌چنین استان دارای جاذبه‌های طبیعی شامل: بیلاقاتی چون طریقه، شاندیز، جاغرق، نغندر، کنگ، عنبران، زشک، اخلمد، دره ارزنه، دره آل، چهل‌میر، شمخال، کوه سرخ و لایین کلات و در بخش چشمه‌ها: چشمه سبزی، چشمه گیلان، چشمه گراب، چشمه آب گرم فردوس، چشمه حضرت، آب گرم شهرکهنه و آب گرم کاریز و برخوردار از وجود سدهایی مثل سد طرق، سد کارده، دره مهوید، سد نادری، سد شهید یعقوبی می باشد. غارها و پارک‌های متفاوتی چون غار مغان، غار هندل آباد، غار دره آل، غارسنو، غار کارده، غار مزداوند، غار پرده رستم، غار آتشفشان، غار ماپری و غار بزنگان و پارک‌های ملی تندوره، پناگاه حیات وحش حیدری، پناگاه حیات وحش شیر احمد، باغ کشمیر، منطقه شکار ممنوع مرزی باجگیران، منطقه شکار ممنوع دربادام، منطقه شکار ممنوع قرخود، منطقه شکار ممنوع هنگام، منطقه شکار ممنوع هلالی، منطقه شکار ممنوع درونه، منطقه شکار ممنوع بزما، بر جاذبه‌ها، ظرفیت‌ها و نقاط قوت این استان افزوده و ما را بر آن داشته که به پژوهش و گسترش صنعت گردشگری ورزشی در این استان اهتمام ورزیم (وثوقی کرمانی، ۱۳۸۶).

بر اساس نتایج تحقیق ۷۵/۶٪ افراد نمونه آماری مردان و ۲۴/۴٪ زنان قرار گرفتند و ۷۶/۶٪ نمونه‌ی آماری را افراد دارای مدرک تحصیلی لیسانس به بالا تشکیل دادند. هم‌چنین حجم بیشتری از جامعه‌ی تحت بررسی (در حدود ۷۱/۲٪) در رده سنی ۳۲ سال به بالا بودند.

از دیدگاه پاسخ دهندگان این تحقیق در مورد پتانسیل سازمان‌ها در توسعه صنعت گردشگری استان تفاوت معناداری بین هشت عامل این تحقیق وجود داشت ($P = 0/001$ ، $\chi^2 = 136/470$). در نتیجه رتبه سازمان گردشگری و میراث فرهنگی از هفت عامل دیگر بیشتر بود (جدول ۱).

جدول ۱. نتایج آزمون فریدمن در بررسی اهمیت سازمان‌ها در توسعه صنعت گردشگری ورزشی استان

ارزش P	χ^2	میانگین رتبه	عوامل
۰/۰۰۱	۱۳۶/۴۷۰	۴/۸۶	سازمان گردشگری
		۴/۷۰	شهرداری‌ها
		۴/۴۶	استانداری‌ها و فرمانداری‌ها
		۳/۸۰	ادارات آموزش و پرورش و مراکز آموزش عالی
		۳/۷۸	سازمان تربیت بدنی
		۳/۴۴	سازمان منابع طبیعی
		۲/۹۶	ادارات راه و ترابری

در این تحقیق به جهت ارزیابی توانمندی و پتانسیل های استان به بررسی وضعیت انطباق ساخت فضاها و وسایل و امکانات رفاهی با استانداردهای ملی و بین المللی و همچنین به بررسی کمیّت اماکن ورزشی، ظرفیت تماشاگر اماکن ورزشی و زیرساختها در جهت برگزاری رویدادها ورزشی پرداخته شده است. از دیدگاه نمونهی آماری این تحقیق بین عوامل میزان انطباق ساخت فضاها و تاسیسات ورزشی با میزان انطباق وسایل و امکانات فضاها و تاسیسات ورزشی و میزان انطباق امکانات رفاهی و بهداشتی فضاها و تاسیسات ورزشی با استانداردهای ملی و بین المللی تفاوت معناداری وجود دارد ($\chi^2 = 12/806, P = 0/002$). طبق جدول رتبه ها رتبهی میزان انطباق ساخت فضاها و تاسیسات ورزشی با استانداردهای فنی ملی و بین المللی از دو عامل دیگر بیشتر است (جدول ۲).

جدول ۲. بررسی پتانسیل های گردشگری ورزشی استان با تأکید بر انطباق ساخت فضاها، وسایل و امکانات رفاهی با استانداردهای ملی و بین المللی

ارزش	χ^2	میانگین	عوامل
۰/۰۰۲	۱۲/۸۰۶	۲/۱۲	میزان انطباق ساخت فضاها و تاسیسات ورزشی با استانداردهای فنی ملی و
		۲/۰۱	میزان انطباق وسایل و امکانات فضاها و تاسیسات ورزشی با استانداردهای ملی و
		۱/۸۷	میزان انطباق امکانات رفاهی و بهداشتی فضاها و تاسیسات ورزشی با

بین سه عامل کمیّت اماکن ورزشی استان در برگزاری رویدادهای استانی، کمیّت اماکن ورزشی استان در برگزاری رویدادهای کشوری و کمیّت اماکن ورزشی استان در برگزاری رویدادهای بین المللی تفاوت معناداری وجود دارد. ($\chi^2 = 106/52, P = 0/001$) و طبق جدول رتبه ها رتبهی کمیّت اماکن ورزشی استان در برگزاری رویدادهای استانی از دو عامل دیگر بیشتر است (جدول ۳).

جدول ۳. بررسی پتانسیل های گردشگری ورزشی استان با تأکید بر کمیّت اماکن ورزشی در برگزاری رویدادها

ارزش	χ^2	میانگین رتبه	عوامل
۰/۰۰۱	۱۰۶/۵۲	۲/۴۲	کمیّت اماکن ورزشی استان در برگزاری رویدادهای استانی
		۲/۰۵	کمیّت اماکن ورزشی استان در برگزاری رویدادهای کشوری
		۱/۵۳	کمیّت اماکن ورزشی استان در برگزاری رویدادهای بین المللی

همچنین بین سه عامل ظرفیت تماشاگر اماکن ورزشی جهت برگزاری رویدادهای استانی، رویدادهای کشوری و رویدادهای بین المللی تفاوت معناداری وجود دارد ($\chi^2 = 70/88, P = 0/001$) و طبق جدول رتبه ها، رتبهی ظرفیت تماشاگر اماکن ورزشی جهت برگزاری رویدادهای استانی از دو عامل دیگر بیشتر است (جدول ۴).

جدول ۴. بررسی پتانسیل‌های گردشگری ورزشی استان با تأکید بر ظرفیت تماشاگراماکن ورزش در برگزاری رویدادها

ارزش P	χ^2	میانگین رتبه	عوامل
۰/۰۰۱	۷۰/۸۸	۲/۳۶	ظرفیت تماشاگر اماکن ورزشی جهت برگزاری رویدادهای استانی
		۲/۰۳	ظرفیت تماشاگر اماکن ورزشی جهت برگزاری رویدادهای کشوری
		۱/۶۱	ظرفیت تماشاگر اماکن ورزشی جهت برگزاری رویدادهای بین‌المللی

از دیدگاه پاسخ دهندگان این تحقیق بین زیر ساخت‌های حمل و نقل و ترابری درون شهری و برون شهری، زیر ساخت‌های اقامتی و زیر ساخت‌های رفاهی تفاوت معنی داری وجود دارد ($P = ۰/۰۰۱$)، $P = ۴۲/۳۳$ و χ^2) و طبق جدول رتبه‌ها، رتبه‌ی زیرساخت‌های رفاهی از دو عامل دیگر بیشتر است (جدول ۵).

جدول ۵. بررسی پتانسیل‌های گردشگری ورزشی استان با تأکید بر زیر ساخت‌ها

ارزش P	χ^2	میانگین رتبه	عوامل
۰/۰۰۱	۴۲/۳۳	۱/۷۲	زیر ساخت‌های حمل و نقل و ترابری درون شهری و برون شهری
		۲/۰۱	زیر ساخت‌های اقامتی
		۲/۲۷	زیر ساخت‌های رفاهی

براساس آزمون فریدمن میانگین رتبه‌ی کسب شده در بررسی اماکن طبیعی استان جهت بهره‌برداری پنج اولویت برتر، صحرا و بیابان، دریاچه وسد، کوه و صخره، چشمه و استخر، پارک جنگلی و رودخانه نام برده شده است (جدول ۶).

جدول ۶. بررسی اولویت‌های اماکن ورزشی طبیعی استان جهت بهره‌برداری

رتبه	میانگین	مؤلفه
۱	۲/۶	صحرا و بیابان
۲	۳/۴	دریاچه وسد
۳	۳/۸	کوه و صخره
۳	۳/۸	چشمه و استخر
۴	۴	پارک جنگلی
۵	۴/۶	رودخانه
۶	۵/۴	شکارگاه
۷	۵/۶	غار
۸	۷	جنگل
۸	۷	سایر

براساس میانگین رتبه کسب شده در بررسی ورزش های بومی و محلی استان که در جذب گردشگر ورزشی موثر است، به سه اولویت برتر هم چون رشته های کبدی، کشتی چوخه و اسب سواری اشاره شده است (جدول ۷).

جدول ۷. بررسی اولویت های ورزش های بومی و محلی استان در توسعه گردشگری ورزشی

رتبه	میانگین	مولفه
۱	۱	کبدی
۲	۲	کشتی چوخه
۳	۳	اسب سواری
۴	۳/۶	هفت سنگ - بازی بومی
۵	۴	زوه، شتر سواری، رقص محلی
۶	۴/۳	چوب بازی
۷	۴/۶	اسب چوبی، درنا بازی، گال چوب، باستانی،
۸	۵	گوی ملکی

طبق نتایج به دست آمده هشت اولویت برتر در ورزش های دارای پتانسیل در استان به ترتیب عبارتند از: دوچرخه سواری، موتور سواری، پیاده روی، اسب سواری، بیابان گردی، تپه نوردی، صخره نوردی و اتومبیل رانی (جدول ۸).

جدول ۸. بررسی اولویت های ورزش های دارای پتانسیل در توسعه گردشگری ورزشی استان

رتبه	میانگین رتبه	مولفه
۱	۲/۲۵	دوچرخه
۲	۳/۶۲	موتور سواری
۳	۳/۷۶	پیاده روی
۴	۳/۸۷	اسب سواری
۵	۴/۲۵	بیابان گردی
۶	۴/۸۷	تپه نوردی
۷	۵/۷۵	صخره نوردی
۸	۶/۶۲	اتومبیل رانی
۹	۷	کوه نوردی
۱۰	۸/۲۵	طبیعت درمانی
۱۱	۸/۸۷	شتر سواری
۱۱	۸/۸۷	آب درمانی
۱۲	۹/۲۵	ورزش های
۱۳	۹/۳۷	غار نوردی
۱۴	۱۰/۵	قایق رانی
۱۵	۱۱/۳۷	اسکی روی

براساس میانگین رتبه کسب شده در خصوص پتانسیل‌های اصلی استان و منطقه که در جذب گردشگر ورزشی می‌تواند موثر باشد، جامعه‌ی مورد تحقیق، ورزش‌های بومی و محلی، آب و هوا و زیارتی بودن استان را جزء سه پتانسیل اول قرار داده‌اند (جدول ۹).

جدول ۹. بررسی اولویت‌ها در پتانسیل‌های استان و منطقه در جذب گردشگر ورزشی

رتبه	میانگین رتبه	مولفه
۱	۱/۶	ورزش‌های بومی
۲	۲/۳	آب و هوا
۳	۳/۳	وجود اماکن زیارتی
۴	۳/۳	آب گرم
۴	۳/۶	جاذبه‌های طبیعی
۵	۴	منابع طبیعی
۵	۴	ارتفاعات
۶	۴/۳	اینه باستانی
۶	۴/۳	طبیعت بکر
۷	۴/۶	پارک‌ها
۸	۵	وجود مراکز صنعتی
۸	۵	زیرساخت‌های اقامتی
۸	۵	اماکن ورزشی
۸	۵	زیرساخت‌های حمل و نقل
۸	۵	تنوع اقلیم
۹	۵/۳	حیات وحش

طبق پژوهش انجام شده مشخص گردید که از تعداد ۱۵۵ نفر پاسخ دهنده ۱۴۶ نفر به میزان ۹۴/۲ درصد از مدیران و کارشناسان استانی و شهری از برنامه‌های گردشگری حمایت می‌کنند که این خود رقم امیدوار کننده‌ای برای گسترش این صنعت می‌باشد.

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که « سازمان میراث فرهنگی و گردشگری » با میانگین رتبه ۴/۸۶ به عنوان مهم‌ترین سازمان در توسعه صنعت گردشگری ورزشی شناسایی شده است. در راستای تحقیق حاضر ضرورت همکاری نزدیک سازمان میراث فرهنگی و گردشگری که سازمان متولی گردشگری کشور است با سازمان‌های متولی ورزش کشور و به تبع آن فدراسیون‌های ورزشی و سایر سازمان‌ها اثبات شده است. هم‌چنین پایین بودن اهمیت سازمان تربیت بدنی با تحقیقات گیبسون (۱۹۹۸)^۱، محرم زاده و قیامی راد (۱۳۸۷) و ناصری (۱۳۷۵) هم راستا و منطبق نیست و این نتیجه ممکن است به علل آگاهی کم پاسخ دهندگان و نگرش صرفاً ورزشی آنان به ورزش و رویدادهای ورزشی باشد. نتیجه این تحقیق با تحقیقات محرم

^۱ Gibson, 1998

زاده و قیامی راد (۱۳۸۷) و دری و جاگو (۲۰۰۶) در خصوص اهمیت همکاری نزدیک سازمان ها هم خوانی دارد. نتایج تحقیق حاضر نشان داد که در بررسی توانمندی ها و پتانسیل های گردشگری ورزشی استان و جذب گردشگر ورزشی از دیدگاه مدیران و کارشناسان در بخش زیر ساخت های گردشگری ورزشی مولفه های «میزان انطباق ساخت فضاها و تأسیسات ورزشی با استانداردهای فنی ملی و بین المللی»، «کمیت اماکن ورزشی استان در برگزاری رویدادهای استانی»، «ظرفیت تماشاگر اماکن ورزشی جهت برگزاری رویدادهای استانی»، «زیرساخت های رفاهی» رتبه بالایی داشتند و این بدین معناست که اکثر افراد پاسخ دهنده این عوامل را جزء توانمندی ها و پتانسیل استان خود می دانند. نتیجه ی تحقیق فوق با تحقیقات معین فرد (۱۳۸۷) و دری و جاگو (۲۰۰۶) که در مورد عوامل زیرساخت ها و اماکن و تأسیسات موجود تحقیق کردند هم خوانی دارد. با توجه به نتایج این تحقیق و با توجه به اهمیت موضوع در تحقیقات دیگر می توان نتیجه گرفت که زیرساخت ها و اماکن و تأسیسات و توسعه آن ها به عنوان عاملی کلیدی و مهم در توسعه ی گردشگری ورزشی کشور بایستی مورد توجه قرار گیرند. لذا مسئولین استانی بایستی در جهت توسعه ی زیرساخت های کشور سرمایه گذاری نموده و هم چنین برنامه ریزی و تعیین استراتژی، توسعه این صنعت در آینده مورد توجه قرار گیرد. علاوه بر این مولفه هایی هم چون خدمات دهی آژانس های مسافرتی و مسافری، امکان توسعه و تجهیز اماکن طبیعی ورزشی، میزان نگرش مثبت مسئولین سازمان های مرتبط در خصوص تخصیص بودجه در این صنعت، نیروهای داوطلب مردمی در برگزاری رویدادهای ورزشی، میزان توانمندی رسانه های محلی، تنوع طبیعی، تنوع جذابیت ورزش های بومی و محلی، هم جوارگی و روابط سیاسی با کشورهای همسایه، امنیت فردی و اجتماعی گردشگران ورزشی که با میزان ارزیابی «متوسط» در بررسی توانمندی ها و پتانسیل ها مشخص شده اند در صورت تقویت، مستعد پیشرفت و توسعه می باشند و خواهند توانست در ردیف توانمندی و پتانسیل های منطقه قرار گیرند. نهایتاً مسئولین امر باید به مولفه هایی که با میزان ارزیابی «کم» گزارش شده اند توجه ویژه ای داشته باشند که این مولفه ها نقاط کوری است که از دید آن ها به جهت توسعه این پدیده مخفی مانده، لذا حمایت و تحقیق بیشتری را می طلبد، این مولفه ها شامل: ظرفیت ایجاد تورهای برنامه ریزی شده ورزشی توسط آژانس های گردشگری، کمیت و کیفیت پارک های مصنوعی تفریحی ورزشی موجود، میزان مشارکت و حمایت اسپانسرهای ورزشی (بخش خصوصی)، وجود نیروهای متخصص در بخش گردشگری ورزشی، توان مدیران در بکارگیری و سازماندهی نیروهای داوطلب، میزان پژوهش ها و تحقیقات انجام شده در این حوزه، کمیت و کیفیت وب سایت های ویژه گردشگری ورزشی. طبق یافته های پژوهش حاضر در شناسایی پتانسیل های اصلی استان در جذب گردشگر ورزشی «ورزش های بومی و محلی»، «آب و هوا» و «وجود اماکن زیارتی» به ترتیب اهمیت، جزء سه عامل برتر در استان می باشند. ورزش های بومی و محلی به دلیل اینکه دارای پشتوانه فرهنگ غنی ایرانی و اسلامی است، همواره برای گردشگران جالب و در خور توجه بوده است و آب و هوا به دلایل ایجاد گستردگی صنعت گردشگری و امکان وجود فعالیت های گردشگری، گردشگری ورزشی و چشم اندازهای متفاوت برای گردشگران اهمیت ویژه ای دارد، این یافته ها با تحقیقات ادبی فیروزجاه (۱۳۸۵)، وید (۲۰۰۶) مطابقت دارد. امروزه گردشگری مذهبی با همه ی اجزا و گونه های مختلف آن، به سبب ویژگی های ساختاری و کارکردی خاص، توانسته خود را در متن گردشگری جهانی جای دهد، به طوری که حوزه نفوذ آن سراسر جهان فرا گرفته است و بر اساس برآوردی، ۲۶ درصد از کل جریان های گردشگری جهان را به خود اختصاص داده است. وجود بارگاه مطهر حضرت رضا(ع) در استان

خراسان رضوی یکی از جذاب‌ترین مکان‌های زیارتی است. این جاذبه به جهت اهمیت و نقش مذهبی - زیارتی خود ساختار و کارکرد مذهبی - فرهنگی شهر و منطقه مشهد و استان را تحت تأثیر کامل خود دارد. بنابراین با استفاده بهینه از پتانسیل‌های این چنین قوی می‌توان راه را برای توسعه صنعت گردشگری ورزشی در استان هموار نمود. یافته‌های تحقیق حاضر در این بخش با تحقیقات سردی ماهکان (۱۳۸۰) و مؤمنی و همکاران (۱۳۸۶) هم‌خوانی دارد. هم‌چنین نتایج تحقیق در بررسی اولویت‌های اماکن ورزشی طبیعی استان جهت بهره‌برداری، به ترتیب حاکی از اهمیت سه جاذبه «صحرا و بیابان»، «دریاچه و سد» و «کوه و صخره، چشمه و استخر» می‌باشد. به نظر می‌رسد دلایل اهمیت مولفه‌های فوق نسبت به سایر جاذبه‌ها در عواملی هم‌چون گسترش این جاذبه‌ها در استان، تنوع گسترده‌تر فعالیت‌های ورزشی که می‌توان در این جاذبه‌ها انجام شود فعالیت‌هایی مانند: کویرنوردی، شترسواری، تپه‌نوردی، صخره‌نوردی، اسب سواری، قایق سواری و غیره، تأثیرپذیری کم‌تر این جاذبه‌ها در استان از پدیده فصلی بودن می‌باشد. این نوع از گردشگری ورزشی «طبیعت‌گردی ورزشی» با توجه به این که زمینه‌ی طبیعی آن‌ها در کشور وجود دارد و نیازی به سرمایه‌گذاری کلان ندارد، می‌توان تنها با مدیریت و برنامه‌ریزی اصولی، بستری مناسب جهت جذب گردشگر و رونق گردشگری ورزشی در کشور گام نهاد. نتیجه‌ی تحقیق حاضر با نتایج تحقیقات رجائی (۱۳۸۵) که در مورد جاذبه‌های طبیعی تحقیق کردند هم‌خوانی دارد. هم‌چنین در زمینه‌ی توسعه و ترویج ورزش‌های بومی و محلی در استان، لازم است گام‌های مؤثری برداشته شود، هم‌چون اختصاص یافتن بخشی از برنامه‌های ورزشی رسانه‌های گروهی به این رشته‌ها، ترویج این بازی‌ها از طریق طرح و برنامه‌های علمی سازمان‌های تربیت بدنی و گردشگری، فرهنگ سازی و ایجاد علاقه‌مندی به ورزش‌های بومی در بین جوانان و دیگر اقدار جامعه. نتیجه این تحقیق با نتایج تحقیقات چو (۲۰۰۴) و هنرور و همکاران (۱۳۸۶) در خصوص اهمیت ورزش‌های سنتی مطابقت دارد. هم‌چنین در رشته‌های ورزشی که در جذب گردشگر ورزشی نقش بسزایی دارند عواملی چون زیرساخت‌های کم و هزینه‌های پایین مد نظر قرار گرفته‌اند و نه تنها برای گردشگران سودمند هستند بلکه منافع اقتصادی برای ساکنان محلی دارند. لذا مسئولین مرتبط با این حوزه می‌توانند برای شروع بر روی فعالیت‌های تفریحی ورزشی که نیاز به سرمایه‌گذاری بسیار ندارند، سرمایه‌گذاری کرده و به تدریج با نهادینه شدن گردشگری ورزشی و معرفی منطقه به عنوان یکی از مقاصد مهم گردشگری ورزشی در کشور با استفاده از سرمایه‌گذاری مشترک با سازمان‌های گردشگری و گردشگری ورزشی دیگر استان‌ها و بخش خصوصی، تفریحگاه‌های گردشگری ورزشی با امکانات و تسهیلات رفاهی استاندارد گردشگری ورزشی را به طور کامل توسعه دهند. یافته‌های تحقیق در این بخش را تحقیق ادبی فیروزجاه (۱۳۸۵) مورد تأیید قرار داده است. هم‌چنین باتوجه به پاسخ مثبت ۹۴/۲ درصد مدیران و کارشناسان استان در حمایت از برنامه‌های توسعه صنعت گردشگری ورزشی و با توجه به این زمینه مساعد موجود باید تلاش نمود تا در جهت ایجاد زیرساخت‌های گردشگری استان مطابق با استانداردهای ملی و بین‌المللی و ترفیع زیرساخت‌ها موجود با استانداردها گام مؤثری برداشته شود. لذا با عنایت به موضوع کارآفرینی و اشتغال‌زایی این صنعت از مسئولین امر انتظار می‌رود گامی در تحول اقتصادی منطقه برداشته شود.

در جمع بندی کلی، نتایج تحقیق نشان داد توانمندی‌ها و پتانسیل‌های گردشگری ورزشی استان جهت جذب گردشگر ورزشی، متوسط گزارش شده است. لذا جهت توسعه‌ی گردشگری ورزشی استان و جذب گردشگر ورزشی با توجه به پتانسیل‌های اصلی منطقه (ورزش‌های بومی، آب و هوا، اماکن زیارتی) می‌توان از

اماکن ورزشی طبیعی هم چون صحرا و بیابان و دریاچه و سد بهره مند شد. هم چنین به ایجاد و توسعه ی رشته های ورزشی انفرادی توجه خاص نمود و در جهت توسعه و ترویج رشته های ورزشی بومی محلی گام های موثری برداشت. لذا در راستای اهداف تحقیق حاضر پیشنهاد می شود مسئولین امر و دست اندرکاران صنعت گردشگری ورزشی به ارزیابی توانمندی ها و پتانسیل های گردشگری ورزشی در دیگر استان ها پرداخته و نهایتا زمینه یابی این صنعت عظیم در کشور صورت گیرد و با لحاظ کردن نقاط قوت این صنعت در استان ها به گسترش و توسعه آن در کشورمان اهتمام ورزند.

فهرست منابع

۱. ادبی فیروز جاه، جواد، (۱۳۸۵)، بررسی عوامل موثر بر توسعه گردشگری ورزشی کشور با تاکید بر جاذبه‌های طبیعی ورزشی. پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۲. اصفهانی، نوشین، (۱۳۸۷)، تحلیل عوامل موثر بر جهانگردی ورزشی ایران و ارائه مدل برنامه ریزی استراتژیک، رساله‌ی دکتری، دانشگاه تهران.
۳. خسروی، حسین، (۱۳۸۵)، فضای شهری و گردشگری ورزشی، مجموعه مقالات اولین همایش ملی شهر و ورزش، تهران.
۴. رجائی، محمد علی، (۱۳۸۵)، بررسی قابلیت‌ها و پتانسیل‌های توریسم ورزشی تبت ایران و تاثیر آن بر توسعه شهرها، مجموعه مقالات اولین همایش ملی شهر و ورزش، تهران.
۵. صردی ماهکان، علیرضا، (۱۳۸۰)، بررسی نقش بازاریابی در صنعت جهانگردی شهرستان مشهد. پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۶. محرم زاده، مهرداد، قیامی راد، امیر، (۱۳۸۷)، بررسی تطبیقی نقش عوامل موثر بر توسعه گردشگری ورزشی از دیدگاه مدیران و دست‌اندرکاران ورزش ایران و استرالیا. فصلنامه‌ی حرکت، شماره‌ی ۳۵: ۹۹-۱۱۵.
۷. معین فرد، محمدرضا، (۱۳۸۷)، وضعیت صنعت گردشگری ورزشی در ایران و ارائه الگوی توسعه آن، رساله‌ی دکتری، دانشگاه تربیت معلم تهران.
۸. مومنی، مصطفی، مظفر، صراف، محمد، قاسمی خوزانی، (۱۳۸۶)، ساختار و کارکرد گردشگری مذهبی - فرهنگی و ضرورت مدیریت یکپارچه در کلان شهر مشهد، فصلنامه‌ی جغرافیا و توسعه، شماره: ۱، ۱۳-۳۸.
۹. ناصری، سید مسعود، (۱۳۷۵)، شناسایی موانع موثر در توسعه صنعت توریسم ایران و طراحی الگوی تبیینی برای گسترش جذب توریست، پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۰. وثوقی کرمانی، عبدالرضا. (۱۳۸۶). استان خراسان رضوی در یک نگاه. ماهنامه گردشگری، شماره ۱۵، ۳۶-۳۷.
۱۱. هنرور، افشار، غفوری، فرزاد، فرزاد، فرزام، شریفان، اسماعیل، (۱۳۸۶)، عوامل مهم در بازاریابی گردشگری ورزشی ایران. فصلنامه‌ی المپیک، ۴ (۴۰)، ۳۱.
12. Battyk IM. *Ski ss (2009).Tourism- common cause. Polhsh tourist products.tourism management.pp.1-3*
13. . Cho, M, (2004), *The strength of motivation and physical activity level during leisure time amo youth in South Korea, Youth and Society* 35.
14. Deery, m. Jago, L. (2006),*The management of sport tourism. Sport in Society. Vole 8(2):378-389*
15. Emery.p. (2010). *Past, future magor sport event management practice: the practitioner perspective. Sport magement review* 13,158-170. *Journal homepage: www.elsevier.com/local/smr/games"vol.12.pp.5-23.*
16. Evangelia Kasimati a,b. Peter Dawson.(2009).*"Assessing the impact of the 2004 Olampic Games on the Greek economy: A small macroeconometric modle".economic*

- modeling 26.139-146. Congress: Future of Sport Management Proceeding, Firenze:Italy:EAS.
17. Evolution And Development In Sports Tourism(2010).**Report From Philippine sport.association** .www.tourism.gov.ph
  18. Gibson, H, (1998), **Sport tourism: a critical analysis of research**, Sport Management Review 1: 45-76.
  19. Lee, Y, (2003). **Conference on sport and tourism**, Journal of Sport Tourism, ISSN 14616688 print/ISSN 1470 – 1340 online/031020075 – 19.
  20. Van der Zee, Egbert. (2011). **Image improvement as a tangible legacy of hallmark events; the case of the 2010 word cup in south Africa**, research master human Geography and planning faculty of geosciences.
  21. Weed, Mike, (2006), **The influence of policy makers perception on sport tourism policy development**, Tourism Review International, 10: 227-240.
  22. Yates, Bob, (2006), **Sport tourism planning template**, Canadian Sport Tourism Alliance and the Ontario Ministry of Tourism and Recreation.

